

het oostelijk einde van de Oude Plantage; aan den overkant van de rivier behoorden alleen de buitendijksche terreinen vanaf Charlois tot even voorbij het Mallegat er toe. De stadsbebouwing ging ongeveer tot den Westersingel, het station D. P., den tegenwoordigen Crooswijkschensingel en Boezemsingel en de Slaakvaart (Gedempte Slaak), met bovendien smalle strooken langs Schie en Rotte; op het Noorder-eiland en aan den linker Maasoever ontbrak zij nog geheel. Het getal inwoners was nog niet ten volle 148.000.

Wat de beteekenis van Rotterdam als havenstad in die dagen betreft — ook al mocht deze volgens de toenmalige verhoudingen reeds vrij belangrijk genoemd worden — in vergelijking met hetgeen de toekomst brengen zou, was zij slechts uiterst bescheiden. Op den rechter Maasoever had men naast de oudere havens, welke bijna geheel in de bloei-periode gedurende den tachtigjarigen oorlog ontstaan waren, nog alleen de beschikking over de van kaaimuren voorzien Oosterkade, Boompjes, Willemskade, Veerhaven, Westerhaven en Westerkade. Op den linker-oever waren door de Rotterdamsche Handelsvereeniging tusschen 1873 en '79 ten behoeve van de zeescheepvaart de Binnenhaven met de Entrepôthaven aangelegd, maar nog niet in gebruik genomen, terwijl van Rijkswege de Spoorweghaven was gegraven en in exploitatie gebracht. Bovendien was van gemeentewege het Noordereiland, door aanleg van de Koningshaven gevormd, van eenvoudige kaden voor rivierschepen voorzien. De overbruggingen van de rivier en van de Koningshaven waren mede in 1878 gereedgekomen. Terwijl omstreeks dien tijd de handel in stapelgoederen eenigszins terugging, had men reeds aanwijzingen dat het transitoverkeer zich zou ontwikkelen; op de rivier waren in verband hiermede sedert 1874 een tiental boeien voor het meren van zeeschepen gelegd. Het totaal aantal der in 1879 binnengekomen zeeschepen bedroeg 3438, metende tezamen $\pm 4.699.000 M^3$.

En nu de stad zelve. Uit hygiënisch oogpunt liet haar toestand nog zeer veel te wenschen over. Wel beschikte de Gemeente sedert 1874 over een eigen drinkwaterleiding en waren plannen voor den bouw van een abattoir in voorbereiding, maar met den afvoer van de faecaliën en het menagewater was het treurig gesteld. De huisriolen in de polderstad loosden meerendeels direct